

◆ VIKERKAAR ◆

№. 7

TOIMETUSE KIRJAKAST.

Mõttelend. Teie töö jõudis toimetusse, kui mõlemad suvinumbrid juba trükkis olid. Sellega on ta oma erilise sisu tõttu avaldamiseks sel puhul hiljaks jäänud.

Soovitame niisuguseid töid, mis teatud aastaajaga seotud või milgil muul põhjusel eriti ühe numbriga jaoks määratud, saata toimetusse hiljemalt 1 kuu aega enne vastava numbril ilmumist (s. o. eelmise kuu 15. p.).

Al. S—r. Luuletus avaldamiseks nõrk.

Kajak. Teie töödes tundub hoogu. Töötage edasi. „Kevad-hommik“ jääb toim. tagavaraks. „Pidul“ ei kõlba meile. Teie üleskutse on aga väga ilus. Selle avaldame käesoleva aasta lõpupoole. Kaastöö arvel saadame Teile esialgu „Vikerkäari“.

№ 7.

Vastutav toimetaja M. Nurmik.
Tegev toimetaja A. Oengo-Johanson.

1922.

OH KANARBİK, OH LILLEKE!

Juhan Liiv.

Oh kanarbik, oh lilleke,
nii kõle, kõle sügise!
Nii väsinud, nii kurb on meel,
sa pehmelt, õrnalt õitsed veel,
oh lilleke!

Oh kanarbik, oh lilleke,
mind kurbus rõhub rängaste:
sääl arm, sääl surm, sääl sügise —
su silm nii taewasinine —
oh lilleke!

KUIDAS KALJUKALLAS KATTUS TAIMIGA.

Björnstjerne Björnsoni kogust „Üle kõrgete mägede“.

aht kaljuseina lahutas sügav kuristik; seda kuristikku mööda voolas veeküllane mäejõgi üle kruusa ja kivide. Kõrged ja järsud olid mõlemad kaldad, selle tõttu oli ka üks neist täiesti katmata; all aga, nii jõe ligidal, et viimane kevadel ja sügisel teda ujutas oma vetega, haljendas noor mets üksikute salkadena; vaatas üles ja ettepoole, aga ei saanud ülesse ega edasi.

„Kuidas oleks, kui kataksime kaljukalda?“ ütles kadak ükskord väljamaalt siia rännanud tammele, kellele ta juhtumisi lähemal seisis kui teistele. Tamm vaatas oma jalge ette maha, et selgusele jõuda, kes see õige temaga rääkis, siis tõstis ta jälle silmad ja vaikus.

Sügav mäejõgi aga töötas nii raskesti, et ta valgena vahutas; põhjatuul oli tunginud kuristikku ja hulgus kaljukoobastes, katmata kaljukallas laskus raskepäraselt alla ja külmetas.

„Kuidas oleks, kui kataksime kaljukalda?“ ütles kadak oma teisele naabrile, männile.

„Kui see peab tehtud saama, peame meie seda tegema!“ ütles määnd; ta kahmas käega habemesse ja vaatas teisale, kus haljendas sale kask: „Mis arvad siis sina sellest?“

Kask aga vaatas endamisi kaljukalda poole; nii raskepäraselt rippus see tema kohal, et talle tundus, nagu mattuks tal hingamine.

„Katame ta jumala nimel!“ ütles kask, ja neid ei olnud sel korral rohkem, kui kolm. Nad asusid paljast kaljukallast katma. Kadak läks kõige ees.

Kui neil tükk teed juba käidud oli, kohtasid nad kanarbiku. Kadak pidi tast pikkamisi mööda minema.

„Ei, võta kanarbik kaasa!“ õpetas määnd.

Ja kanarbik tuli teistega ühes tee.

Varsi hakkas kadak libisema.

„Löö aga küüned minusse!“ ütles kanarbik. Nii tegigi kadak; kus eales väiksemgi praoke leidus, sinna pistis kanarbik sõrme, ja kuhu kanarbik oli sõrme saanud pista, sinna toppis kadak juba terve käe. Nad ronisid ja roomasid, määnd raskepäraselt järel, samuti ka kask.

„Õnnistus peitub selles!“ ütles kask.

Kaljukallas aga hakkas järele mõtlema, mis valgused need küll peaks olema, kes niiviisi tema nahka mööda ronisid ja rabelesid. Ja kui ta paar aastasada selle kallal oli juurdlenud, saatis ta ojakese alla, et see järele vaataks.

See oli kevadisel ajal, kui lumi sulas mägestikus, ja ojake hüples nii kaugele allapoole, kunni ta kohtas kanarbiku.

„Armas, armas kanarbik, kas sa ei laseks mind läbi? Olen ju alles nii väikene!“ Kanarbikul oli rutt, ta tõusis ainult natukese ja töötas siis jälle edasi. Oja puges kiiresti läbi, ja edasi läks teekond.

„Armas, armas kadak, kas sa ei laseks mind läbi? Olen ju alles nii väikene!“ Kadak riivas küsijat valju pilguga; aga kui kanarbik ta oli läbi lasknud, võis ju ka tema sedasama teha.

Oja vulises nüüd tema alt läbi, mängles edasi ja jõudis sinna, kus viibis määnd ja rühkis ülesmäge.

„Armas, armas määnd, kas sa ei laseks mind läbi? Olen ju alles nõnda väikene!“ ütles oja, suudles männi jalgu ja meelitas teda. Määnd oli päris kohmetanud ja laskis ta läbi.

Kask aga andis teed veel ennem, kui oja oleks küsinudki.

„Hi, hi, hi!“ ütles oja ja kasvas. „Ha, ha, ha!“ ütles oja ja kasvas. „Ho, ho, ho!“ ütles oja ja viskas kanarbiku, ja kadaka, ja männi ja kase ülepeakaela oma kukil kõrgete mägede vahel siia-sinna.

Kaljukallas aga püsis edasi katmatuna mitu aastasada ja mõtles järele selle üle, kas ta mitte sel päeval oma suud naerätuseks ei avanud.

Oli selge: kaljukallas ei tahtnud kaetud saada. Kanarbik vihastas, nii et ta jälle roheliseks muutus, siis läks ta aga uuesti edasi.

„Ikka julgesti!“ ütles kanarbik.

Kadak oli ka natuke pääd tõstnud, et kanarbikule järele vaadata; kaua istus ta tukkudes, siis tõusis ta lõppeks hoopis üles. Ta sügas kuklatagust, võttis siis hoogu ja lõi oma küüned nii tugevasti kivisesse pinda, et tema arvates kaljugi seda tundma pidi.

„Ei taha sina mind, tahan mina sind!“ Määnd painutas vähe oma varbaid, et selgsele jõuda, kas nad kõik terved on; tõstis siis ühe jala; sel polnud vigä; siis teise; sel polnud samuti vigä ja siis mõlemad korraga.

Esiti uuris ta järele, kust ta tulnud, siis, kus ta maas

lamanud, ja viimati, kuhu ta nüüd minema pidi. Siis läks ta edasi, nagu poleks eladeski kukkunud.

Kask oli haledasti määrdunud; nüüd püstitus ta ja püüdis omi oksa puhastada. Ja siis mindi edasi — ülesmäge ja kõrvale, päikesepaiste ja vihmase ilmaga.

„Mis see siis nüüd on?“ ütles kaljukallas, kui suvipäike teda soojendas, kastetilgad särasid, linnud laulsid, metshiir piiksus ja orav puuokstel hüppas ja peitu puges.

Siis aga tuli päev, kus juba kanarbik ühe silmaga võis vaadata üle kaljukalda.

„Aga vaata, aga vaata, aga vaata!“ hüüdis kanarbik — ja kadunud oli ta.

„Sõbrad, mis see kanarbik säääl õige nägi?“ ütles kadak ja jõudis ise ka nii kaugele, et ta üle ääre võis vaadata. „Aga vaata, aga vaata!“ ütles kadak — ja oli kadunud.

„Mis sel kadakal täna viga oli?“ ütles mänd ja astus pikki samme päikesepaistes. Pea võis ka tema kikivarvul üle kalda serva vaadata.

„Aga vaata!“ Oksad ja okkad püstitusid tal imestusest küünlatena. Ta rühkis veel edasi, jõudis ülesse — ja kadunud oli ta.

„Mis näevad õige kõik teised, ainult mina mitte?“ küsis kask, tõstis ettevaatlikult undrukud ja tipsis teistele järele. Talle õnnestus tervet pääd korruga üle kalda ääre tõsta.

„Ah! Kas ei asu siin mitte terve mets mändi, ja kanarbikku, ja kadakaid, ja kaski, oodates meid siin üleval legendikul?“ ütles kask, ja ta lehed värisesid päikesepaistes nii, et kastetilku alla paiskus.

„Jah, niiviisi läheb igäihel, kes ülespoole rühib!“ ütles kadak.

NÕMMELILL.

Anna Haava.

Kanarbikus kasvasin,
 sambla süles sirgusin,
 kaste külm mind kaisutas;
 pilve puhkel paisutas:
 olen nõmmelill.

Tuli päike, tulisilm,
 teiseks, teiseks läks kõik ilm!
 Laani hakkas hiilgama,
 õhud õrnad, õõtsuma,
 ilutsema ma. —

Metsas liikus muistne jutt;
 minu laugel hale nutt:
 wõin'd ei õnnel hõisata,
 ega leinal laulda ka:
 olen nõmmelill.

Oleks sügis' sureksin,
 sambja sülles närtsiksin!
 Ei wõi õnnel hõisata,
 ega leinal laulda ka:
 olen nõmmelill.

PRINTS JA KERJUS.

Mark Twain. Inglise keelest H. G. Oras.

(Järg.)

XIX. Äraandmise ohver.

Jälle hulkus rändav „Foo-Foo esimene“ röövlite ja hulguste seltsis, märgiks olles nende toorestele naljadele ja nürimeelistele pilgetele, ning vahel ka ohvriks Canty ja Hugo õelustele, kui pääliku tähelpanu juhtus teisale pöörduma. Ükski pääle Canty ja Hugo ei vihanud teda. Mõned armastasid teda koguni ja kõik imetlesid ta julgust ja tragidust.

Ent viimane kui katse kuningat salga teenistusse panna, läks nurja. Poiss keeldus kangekaelselt „tööle“ hakkamast; veel rohkemgi, ta tegi ühtelugu põgenemiskatseid. Ta püstitas oma kuningliku viha kõuekärgatused nende pääle, kes kuidagi ta vabadust kitsendasid või teda teenistusse püüdsid sundida.

Ühel päeval saadeti ta Hugo juhatusel ühes naisterahva ja haige sülelapsuga kerjama; kuid tagajärjed ei olnud lootustäratavad — ta ei olnud nõus kerjaste kasuks kõnelema ega milgi kombel nende tööst osa võtma. Sellepärast viis Hugo nad laagrisse tagasi ja jutustas juhtumisest päälikule, kes kuulas, mõtlema jäi ja siis otsustas, kuningat ei tulevat enam kerjamisele sundida, sest olevat selge, et ta millegi suurema ja parema ülesande väärt olevat — sellepärast tõstis ta poisi jalamaid kerjuse seisusest varga auastmele.

Hugo rõõm oli täielik. Ta oli juba katsunudki kuningat vargusele avatella, kuid need katsed olid ebaõnnestunud; nüüd aga muidugi enam niisugust asja oodata ei olnud, sest iseenesestki mõista ei julgenud kuningas milgi tingimisel otse pääkorterist tulnud käsule vastu hakata. Nii siis mõtles Hugo kavaluse välja, et kuningat vargilemineku puhul sääduse küüntesse anda, kuid nii ettevaatlikult, et igauks selle peaks juhuslikuks ja ettekavatsematuks.

Hüva. Ühel ilusal päeval läks Hugo oma ohvriga naaberlinnakesse. Mõlemad hulkusid pikkamisi ringi tänavast tänavasse, üks oma kurja nõu täideviimiseks parajat juhust otsides, teine sama teraselt otsides juhust pakkujooksmiseks ja oma häbiväärt vangistusest lahtisaamiseks.

Hugo juhus tuli ennemini, sest viimaks ilmus naine, kes mingi kehaka kompsuga täidetud korvi kandis. Hugo silmad löid kuritahtlikust lõbust kiirgama. Ta ootas ja valvas — välispidi rahulik, seespidi aga ärevuse leekides — kunni naisterahvas mööda läks; siis ütles ta tasasel häälel:

„Oota mu tagasitulekut!“ ja hiilis vargsi ohvri järele.

Kuninga süda täitus rõõmuga — tal oli nüüd võimalus põgeneda, kui aga Hugo hästi kaugele läheks.

Kuid tal ei õnnestanud. Hugo käis kikivarvul naise kannul, haaras kompsu kätte ja pistis jooksu, pakki vanasse linaärakasse mässides, mis tal sarnaseks puhuks ligi oli võetud. Kohe pani naisterahvas kisendama, tundes oma koorma kergenemist, olgu et ta käppamist ei näinud. Hugo surus kompsu välgukiirusel kuninga kätte ja ütles:

„Nüüd jookse minu järele ja hüüa: „Pidage varas kinni!“, kuid kanna hoolt, et tagaajajad eksiteele satuksid.“

Järgmisel momendil keeris Hugo ümber nurga ja kadus siiraviiralisse põiktänavasse, joostes, mis jalad võtsid — ja paari minuti pärast ilmus ta uuesti nähtavale, näos süütu, ükskõikne ilme, ning asus posti taha sündmuste käiku jälgima.

Kuningas viskas kompsu paha meelega maha, ja lina langes päält, kui naisterahvas parajasti ta juure jõudis, alataasa suurenev rahvahulk kannul. Ta kahmas ühe käega kuninga käevarrest kinni, haaras teisega kompsu ja päästis kõik oma sõimusõnade tagavarad valla, kuna poiss abitudalt katsus ta pigistusest lahti rabelda.

Hugo oli küllalt näinud — vihavaenlane oli lõksus ja sääduse küüsis — sellepärast hiilis ta minema, süda täis hõiskavat rõõmu, ning pööris naeru kihistades laagri poole, vaimus valmistades kirjeldust, mis asjale pääliku silmis kohase värvi pidi andma.

Kuningas rabeles ikka veel vastu, püüdis pääseda naisterahva raudseist käsist, ja hüüdis pahaselt:

„Lase mind lahti, rumal inimene, mitte mina ei varastanud sinu armetut varandust.“

Rahvast kogus ikka rohkem, ähvardati ja sõimati kuningat; tüse, tõmmuks päivitunud sepp, käiksed küünarnukini kääritud, pidi poisile õpetuseks hakkama hädä nähtäit andma, nagu ta töötas, kui äkki pikk mõök läbi õhu sähvas ja lapiti küljega uskumapaneval jõul mehe käsivarrele langes, kuna mõõgaomanik rahulikul häälel sõnas:

„Kulla inimesed, talitagem tasa ja targu, ei maksa lasta paksu verd tekkida ega ilmaaegu ägedaks minna. See asi kuulub sääduse võimupiiridesse, mitte aga iga üksiku isiku ebaametlikkude korralduste alla. Lase poiss lahti, armas naine.“

Sepp silmitses altkulmu tugevat sõjameest ja läks torisedes ja käsivart hõõrudes ära; naisterahvas vabastas vastu-

meelselt poisi käe; rahvahulk vaatles vaenulikult võõrast, pidas aga mõistlikult suud. Kuningas kargas oma vabastaja juure ja hüüdis hõõguvail palgeil ja välkuval pilgul:

„Sa viivitasid küll kaua, tulid aga ometigi õigel silmapilgul, Sir Miles; peksa need hulgused vaese omaks!“

XX. Prints satub vangi.

Hendon vastas naeratusega, kümmardas ja sosistas kuninga kõrva sisse:

„Vagusi, vagusi, prints, ära nii palju räägi — jäta jutt parem hoopis katki. Usalda mind — küllap kõik läheb hästi.“

Rahvas andis linnavahile teed, kes lähenes ja käe kuninga õlale pidi panema, kui Hendron ütles:

„Tasa, kulla sõber, võtke käs: ära — küll ta järele tuleb; mina vastutan selle eest. Minge ees, meie maha ei jää.“

Linnavaht läks naise ja kompsuga ees; Miles ja kuningas järgnesid, rahvahulk kannul. Kuningas pidi protesteerima, kuid Hendon ütles tasase häälega:

„Mõtlege järele, majesteet — Teie säädused on ju Teie kuningriigi hingeõhk; kui nende allikaski nende alla ei painuta, mis siis vähernad soonekesed peavad tegema? Nagu näha, on ühe sääduse vastu patustatud. Kui kuningas jälle oma aujärjele tagasi saab, kas see teda võib kurvastada, kui ta meeletuletab et tol korral, kui ta ainult eraisik näis olevat, suutis oma kuninga eesõigustest loobuda ja sõnakuuleliku kodanikuna säädusele alistuda¹⁾?“

„Õigus; ära enam räägi; küll näed, et ka Inglise kuningas lihtkodanikuna oskab seda sääduselt kannatada, mille kannatamist ta ise igalt kodanikult nõuab.“

Kui naisterahvas kutsuti rahukohtus tunnistust andma, kinnitas ta vandega, et väike vang olevat sama isik, kes varguse korda saatis; ei olnud kedagi, kes vastupidist oleks kinnitatud, sellepärast loeti kuninga süü tõestatuks. Komp võeti lahti, ja kui sisuna osutus²⁾ väike lihav pörsas, löi kohtuniku nägu mureliseks ja Hendon kahvatas; kuninga pääle see tema teadmatuse tõttu mingit mõju ei avaldanud. Kohtunik mõtles tüki aega kurjakuulutavas vaikuses ja pööris siis nais-terahva poole, küsis:

„Kui kalliks sa oma varanduse hindad?“

Naine tegi nixsu ja vastas:

¹⁾ alistuma — end alla andma.

²⁾ osutama — end (üles) näitama; näit.: see osutusvõimatuks — selgus, et see oli võimatu.

„Kolm shillingit ja kaheksa pessi, kõrgeausus — niipalju ta maksis; odavamaks ma seda kuidagi ei saa hinnata.“

Kohtunik vaatas tusasel pilgul rahva poole, nokutas kons-
taabli ^{a)} poole ja ütles:

„Tühjenda saal ja lukuta ukсед.“

Ta käsk täideti: Sisse jäid ainult kaks ametnikku, kaebel-
alune, nõudja ja Miles Hendon. Viimane oli lubivalgeks kah-
vatanud, ta otsaesisele kogusid suured tilgad külma higi. Koh-
tunik pööris uuesti naisterahva poole ja ütles osavõtlikul
häälel:

„See on vaene rumal poisike, ja võimalik, et teda nälg
sundis, sest praegu on rasked ajad neile, kes varanduseta: pane
tähele, ta nägu ei ole kuri — aga kui nälg sunnib — — armas
naine! kas tead, et igäiks, kes varastab asja rohkem kui kol-
meteistkümnepessi ja poole penni väärtuses, langeb sääduse
järele surmanuhtluse alla?“

Väike kuningas ajas silmad võpatades pärani, kuid suu-
tis end talitseda ja jäi rahule, mitte aga naisterahvas. Ta kar-
gas püsti, värisedes hirmust, ja hüüdis:

„Oh sa Jumal, oh sa heldene aeg, mis ma tein! Tae-
vake, ma ei sooviks seda vaesekest mingi hinna eest hukka
saata! Päästke mind selle eest, kõrgeausus — mida pean te-
gema, mida võin teha?“

Kohtunik püsis oma kohtniku meelerahus ja ütles liht-
salt:

„Kahtlemata on võimalik hinda muuta, sest senni ei ole
ta veel protokollil üles võetud.“

„Siis nimetage põrsas Jumala pärast kaheksapenssili-
seks, ning taevas õnnistagu seda päeva, mil selle kivi oma
sisetundelt ära sain!“

Miles Hendon unustas suure rõõmuga kõik viisakuse
säädused. Ta üllatas kuningat ning haavas selle uhkust selle
läbi, et tema kaenlasse langes ja teda kallistas. Naine jättis
aupaklikult jumalaga ja ruttas põrsaga minema; ja kui linna-
vaht talle ukse avas, läks ta talle kitsasse eeskotta järele.
Kohtunik kirjutas protokollil raamatusse. Hendon, alati val-
vel, soovis teada saada, miks ametnik naisterahvale järgnes,
sellepärast hiilis ta tasahiljukesi pimedasse kotta ja ajas kõr-
vad kikki. Ta kuulis järgmise kahekõne:

Siga on hästi rasvane ja äratab isu; ostan ta sult ära;
säh kaheksa pessi.“

„Või kaheksa pessi? Kas sa mind narriks pead! Mina
maksin ta eest kolm shillingit ja kaheksa pessi. Kõik sula-

^{a)} hinnavaht.

raha viimase kunninga ajast, mida va Harry pole saand puudutadagi, andsin ta eest välja. Mine õige metsa oma kaheksa penssiga!“

„Kas nüüd tuul äkki säälpoolt puhub? Siis sa vandusid vaelevanet, kui ütlesid, et põrsas on kõigest kaheksa penssi väärt. Tule jalamaid tagasi tema kõrguse juure, sääll kannad vastutuse oma kuriteo eest! — ja poiss puuakse üles.“

„Oh võta, säh, kulla paike, ära enam sõnagi räägi, mulle aitab sellest rahast küll. Anna kaheksa penssi, ükskõik, ja mine Jumala rahuga.“

Naisterahvas läks nuuksudes ära; Hendon lipsas tagasi kohtusaali, ja mõne aja pärast ilmus ka linnavaht pääle selle, kui saagi kindlasse paika oli toimetanud. Kohtunik kirjutas veel natukese, pidas siis kuningale väikese häätahtliku manitsuskõne ning mõistis ta lühikeseajalisse vangistusse, millele avalik peksasaamine pidi järgnema. Kohmetanud kuningas avas suu ja kavatses arvatavasti käsku anda, et kohtunik jalamaid päävõrra lühemaks tehtaks, kuid Hendoni hoiatavat pilku nähes pani ta suu uuesti kinni enne kui säält midagi välja pääsis. Hendon võttis ta käest kinni, kummardas kohtuniku ees, ja mõlemad läksid linnavahi saatel vangihoone poole. Niipea kui nad tänavale olid jõudnud, seisatas vihane monarhh, tõmbas käe tagasi ja hüüdis:

„Lollpää, kas usud tõesti, et elusastpääst üldisse vangikotta lähen?“

Hendon kummardas ta kõrva juure ja sosistas pisut teravalt:

„Kas oled nõus mind usaldama? Siis ole vagusi ja hoia, et sa meid säärase kardetava jutuga veel suuremasse hädaohu ei saada. Kõik sünnib, nii kuidas Jumala tahtmine saadab; sina ei suuda seda kiirendada, ei suuda ka muuta, sellepärast oota ja õpi kannatust. — On veel aega kirumiseks või hõiskamiseks küllalt, kui kord sündinud, mis sündima peab.“

XXI. Põgenemine.

Lühike talvapäev kaldus lõpule. Tänavad olid inimestest lagedad pääle mõne juhusliku teekäija, ja needki ruttasid otseteed edasi ilma pahemale või paremale poole vaatamata; nad ei pannud meie seltskonda tähele, nad nagu ei näinudki seda. Edvard kuues mõtles iseeneses, kas ühegi kuninga teekond vangikotta kunagi nii vähe kõmu on teinud ja tähelepanu äratanud, kui tema oma. Nõnda jõuti varsi lagedale turuplatsile, ja linnavaht andis käsu säält üle minna.

Poollel teel puudutas Hendon linnavahti käsivarrest ja ütles tasasel häälel:

„Oota üks silmapilk, kulla mees, siin ei näe ega kuule meid keegi, ja mul oleks sulle paar sõna rääkida.“

„Mu ametikohus keelab mind, isand; ärge mind tülitage, päev on ju õhtul.“

„Peata sellegi pärast, sest asi puutub sinusse õige lähedalt. Pööra meile silmapilguks selg ja tee kui ei näeks sa midagi: lase see vaene poisike põgeneb ära.“

„Või sa julged minule niisugust juttu rääkida. häbematu! Vangistan su —“

„Pea ikka, ära liiga ruttu. Ole mõistlik ja ära tee lolusi.“ — ta alandas hääle sosinaks ja ütles mehe kõrva sisse: „Pörsas, mis, sa kaheksa penssi eest otsid, võib su elu maksma minna!“

Vaene linnavaht jäi esiti üllatusest päris keeletumaks, sai siis aga julguse tagasi ja kukkus suurel iseloomul käratsema ja ähvardama: kuid Hendon ei kaotanud meelerahu, vaid ootas kannatlikult kunni mees enese hingetumaks oli kõnelenud, ja ütles siis:

„Sa meeldid mulle, sõber, ja ma ei sooviks sulle põrmugi halba teha. Aga pea meeles, ma kuulsin kõik — viimase kui sõna. Võin seda sulle tõestada.“ Ta kordas jutuajamise, mis ametnikul ja naisterahval eeskojas olnud, sõna sõnalt ja lisas juure:

„Noh, kas ma ei jutustanud kõik karvapäält ära? Kas usud nüüd, et seda ka kohtunikule niisama karvapäält võin jutustada, kui seks tarvet peaks olema?“

Mees jahmatas pool-oimetumaks, katsus siis aga asja naljaks teha ja ütles sunnitud kergusel:

„No küll osatakse minu naljatamisest suuri kuritegusid leida; kiusasin ainult vähe seda naisterahvast enese lõbustuseks.“

„Kas võtsid ta põrsa kah niisama enda lõbustuseks omale?“

Mees vastas teravalt:

„Aga muidugi mõista, kallid mees — kordan veel kord, et see oli ainult väikene ilmsüütu nali.“

„Hakkan sind juba uskuma,“ ütles Hendon, äkilise kahjurõõmsa pilke ja pooleldi ka nagu usalduse kõlaga hääles: „Oota veidi, kunni Tema kõrgeaususe juure jooksen ja järele kuulun, kuidas sellega asi on — ta ju tunneb säädust ja oskab naljast lugu pidada ja —“

Niimoodi edasi irvitades läks ta minema: linnavaht

näis kahevahel olevat, läks rahutumaks, sülitas sajatades ja hüüdis:

„Pea ikka, pea, kullake, ole hää, oota veel natuke — kohtunik! Kuule, sõber, see on mees, kel nalja kohta niisama palju lugupidamist kui mõne raibe vastu! — tule, meil jäi jutt pooleli. Pagana pihta — äkki mul vesi ahjus — nii tühise, mõtlemata nalja pärast. Olen perekonna isa, kel naine ja lapsed toita — — Ole mõistlik, mees, räägi, mida soovid?“

„Ei muud kui et niikauaks kuulmise ja nägemise kaotad, et sajatuhandeni lugeda võib — õige pikkamisi lugeda,“ ütles Hendon tooniga, kui paluks ainult õige tähtsusetat ja iseeni-dast mõistetavat asja.“

„See oleks minu hukatus!“ ütles linnavaht meeleheitel. „Võta ometi aru pähe, kulla sõber; kaalu asi igakülgselt läbi, küll siis jõuad otsusele, et see oli paljalt nali — lugu on ju nii lihtne ja päevselge. Ja isegi kui olla nõus, et seda ei saa naljaks lugeda, oleks see siiski niivõrd väike eksitus, et sel hullemat tagajärge ei võiks olla kui tähtsusetat noomitus kohtuniku poolt.“

Hendon vastas verd tarretama paneval pühalikkusel:

„Oled vägivaldsel kombel naisterahvalt rohkem kui kolmteistkümme penni ja pool penni kasu võtnud, talle selle eest õige väikest hinda makstes, ja see on kuritegu, mida säädus nimetab ametiõiguste kurjasti tarvitamiseks, varjamiseks ja meelehää vastuvõtmiseks, ning mille eest harilikult määratakse surmanuhtlus poomise läbi, ilma kiriku troostita, halastamata ja otsekohe.“

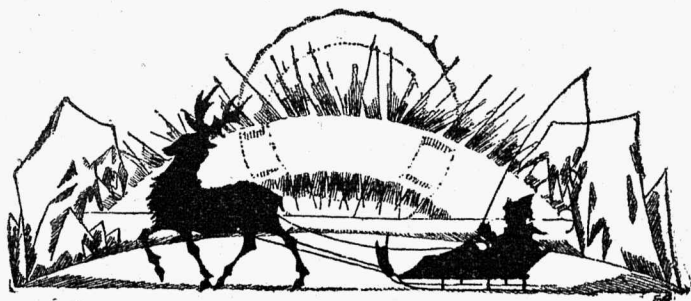
„Toeta mind, toeta nüüd, kallis sõber — ma kukun ja-lust! Heida armu — päästa mind sest saatusest, pööran hää meelega selja ja jään kurtummaks kõige kohta, mis juhtub.“

„Hüva, nüüd hakkad juba arukamaks minema. Kas põrsa ka tagasi annad?“

„Annan, annan — ei puuduta enam ühtki põrsast, tulgu ta kas taevast või Jumalalt eneselt. Mine — olen kui pimedusega löödud teie kohta — ei näe mitte kõige vähematki. Ütlen, et murdsid vangikoja ukse lahti ja viisid vangi vägi-valdselt ära. Uks on pehastanud ja vana — lõhun ta ise süda-dööl pihuks-puruks.“

„Hää küll, sõber, ega sulle selle eest midagi tehta; kohtunik tunneb vaese poisi saatusele kaasa, tema juba ei hakka ta põgenemise pärast pisaraid valama ega vangihoidjatele hinge pääle kippuma.“

(Järgneb.)

SUUSKADEL JA KOERAKELKUDEL PÕHJANABALE.

Nüüd tulid loomad nülvida, paks rasvakamar maha lõigata ja terve laadung talveonni juure toimetada. Önn, et Nansen nii ettevaatlik oli ja kajakud jahile kaasa võttis. Sest kuma mehed loomade juures nii kui lihunikud töötasid, tõusis äge maatuul, murdis jäälaami *) millel nad asusid lahti ja ajas välja merele. Valgevahulised must-rohelised lained tantsisid neile rõõmsasti tagant järele. Ei võinud minutitki kaotada, sest kasvava kiirusega laienes veeväli nende ja maa vahel. Tühja kätega saarele tagasi pöörata aga ka ei tahtnud! Lõikasid siis ühe merehobuse naha läbi ja tassisid ühe poole kõige küljesoleva rasvakamaraga kajakutele. Surmani väsinud jõudsid nad viimati pääle kardetavat sõuesõitu maale ilma eest varju, oma onni puhkama.

Öösel tuli üks uudishimulik karumamma kahe suure pojaga onni nuuskima. Vana lasti maha, pojad aga vaderdasid rannale, sulpsatasid vette ja ujusid eemalolevale jäälaamile. Sääl nad siis seisid, mõmisesid ja kirusid inimesi ning imestasid, miks mamma nii kauaks maale jääb. Üks kukkus jääkandist vette, ronis aga jälle välja ja raputas soolase vee rahuga kasukalt maha. Jäälaam aga aeti tuulest ja voolust järjest kaugemale, ja pea oli mõlemast noorest karust ainult valged täpid peaaegu mustjal merepinnal näha. Nansen ja Johansen vajasid aga liha, sest kolm metsalist olid nende

*) jäälaam — suur jäätükk, mis inimesi kannab.

onni ees lamava terve merehobuse liha tagavara kinni pistnud. Lükati siis kajakud jälle vette, ja pea jõuti karude jäälaamile järele, kohutati mõlemad lihavargad vette ning aeti neid kunni kaldani taga, kus nende elu mõne pauguga lõpetati.

Nii siis oli lihatagavara küllalt. Kolm karu korraga! Ja päälegi ujus algul lastud merehobu ka jälle veepinnale, püüti kinni ja nüliti ära; üks teine kes seda tööd päält vaadata tahtis, langes sama saatuse osaliseks. Selle räpase töö juures määrisid mõlemad mehed oma lagunened riided niivõrd vere ja rasvaga ära, et jälk niiskus sellest nahani läbitungis. Kõigist küljest kogusid sinna kisavad jääkajakad, himukalt rasva ja liha jäänuste päale jahti pidades. Siit lendasid nad edasi lõuna poole, et ära jõuda pääletükkiva pimeada ja külma põhjaöö eest.

Uue talveonni ehitamine võttis nädal aega. Suusakepi otsa seotud merehobuse labaluu oli ehituse juures labidaks ja kelgulatile kinnitatud sama looma löögihammas konkskangiks. Nii kasvasid uue hoone müürid silmnähtavalt. Siseruumist kaevati muld välja ja ehitati sinna kividest ühine magadisonari, mis karunahkadega pehmelt kaeti. Merehobusenahku oli katuse katteks küllasti. Pärast juhtus, et üks karu terve katuse maha kiskus, aga see lõbu läks talle omale väga kalliks maksma. Hiljemini kinnitati katus raske kivikorruga üle nahkade. Jäine korsten juhtis suitsu lahtiselt tuleasemelt ülesse välja. Kõik valmis, kolisid mõlemad mehed hääs meeolus oma uude onni, mis neile terveks talveks kindlaks ja mõnusaaks elukohaks jäi.

15. oktoobril 1895 nägid nad viimast korda päikest ja algas nende kolmas põhjaöö. Karud kadusid, ega näidanud end enne tulevat kevadet. Ainult jäärebased jäid kohale, olles oma häbematuses ja varguštega otse nuhtluseks. Nii varastasid nad nõõriotsi ja terastraati, kõkse ja köit, — isegi ühe välja lamama jäänud kraadiklaasi tassisid nad ära. Terve talve ronisid nad katusel ringi, urisesid, haukusid ja kisklesid üksteisega. See väikenegi loomastiku eluavaldus oli onnielanikkudele nende üksilduses siiski nii armas, et nad mingi hinna eest rebaste võõruskäikudest poleks tahtnud ilma olla.

Kas neile päevad pikaks venisid? Vaevalt küll; terve talv oli ju üks ainumas pikk öö! Väljas oli tühi ja vaikne, tuuletnil õil otse kohutavalt vaikne. Hele kuupaiste laotas kui valgesiidise surnulina üle maa ja jää; ainult onn kaljuseina all tumedas varjus. Tihti vehklesid virmalised eriskummalise tulikroonina pigimustal taevapinnal ja tähed sädelesid võrratumas säras.

Kuid harva oli ilm vaikne. Harilikult ikka ulus tuul paljaste kaljude ümber, mis mõõtmatuil ajal miljonitele ägedatele tormidele vastu pannud, ja tuiskav lumi vilistas kõledal pinnal kaeblikku viit ning ehitas üksildaste onni ümber vägevaid müüre.

Nii viitus lõputu öö. Nansen ja Johansen sõid ja jõid, jalutasid pimedas ringi, et saavutada liigutust, ja pühitsesid onnis oma jõulupühadki. Seks puhuks puhastati ja koristati, aeti seintelt tahmakord maha ja kõrvaldati põrandalt jalapak-sune kinnikülmanud prügikord ning peeti lõpuks mõnus sööming, kus viimased „Framilt“ kaasatoodud maiustused lauale kanti! Pääle selle lamas Nansen veel kaua erksalt, nagu kuulatades kirikukellade helinat kodumaalt pühal ööl. Siis tuli uus aasta nii kärelda külmaga, et paigamehed ainult nii palju julgesid nina magadiskotist välja pista, et veidi süüa võtta, ja vahel kakskümmendneli tundi järjest pooluinakus lamasid, nagu karud koopas.

Viimasel veebruaril ilmus kaua kadunud päike lõpuks ometi uuesti. Ühes esimeste kiirtega ilmusid ka esimesed linnud. Mõlemad mehed aga ehmatasid, kui nad üksteist päevavalgel jälle nägid: juuksed ja habe olid takistamata kasvanud; pesnud polnud nad end enam tervel aastal, nii et nad olid näost mustad kui neegrid. Nanseni juuksed, mis enne olnud valged, olid nüüd süsimustad; pesemise pääle polnud neljakümnekraadilise külma juures mõeldagi!

Pea ilmus ka esimene karu. Ta asus kohe onni seinä maha kaapima, sest seest tungisid talle igasugu hääd lõhnad ninna; vastuseks sai ta aga meestelt ühe kuuli, ja kui ta mäenõlvakut kaudu ülesse põgenes, sai ta veel teise järele ning rullus säält kui pall alla. Kuueks nädalaks jätkus sellest karust onnielanikkele toiduks.

Nüüd järjest valgenevail päivil algas uuele teekonnale varustuse töö. Vilttekkidest õmmeldi uued püksid, vanad jalkanõud parandati ja seati korda, merehobuse nahast lõigati sidumisrihmad, kelkudele ehitati uued päälisosad, toiduained laaditi pääle. ja 19. mail 1896 jättis Nansen ühes kaaslasega maha koduseks saanud talvelaagri, et jätkata hädaohtlikku tundmatut teed edela suunas. *)

SUURED JA VÄIKSED RAHVAD.**)

Joh. Aavik.

Maailmas on palju rahvaid. Kuid need rahvad ei ole ühesugused oma suuruse, vägevuse ja hariduse poolest: ühed on väga suured, teised üsna väikesed, muist keskmised.

Mis määrab ära rahva suuruse? Muidugi inimeste arv, kes sellest rahvast on. Selles mõttes on kõige suurem rahvas maa pääl Hiina rahvas: hiinlasi on 400,000,000, s. o. 400 miljoni! Hiinlastele järgnevad suuruse järjekorras: Ameerika Ühisriikide ingliskeelne rahvas, keda on umbes 90 miljoni, siis venelased — 80 miljoni ümber, sakslased — üle 60 miljoni, jaapanlased — 55 miljoni, inglased — umbes 50 miljoni, ukrainlased 46 miljoni, itaallased — 40 miljoni, prantslased — 38 miljoni. ²⁾

Muud tuntud rahvad on juba märksa vähemad: nii on hispaanlasi 20 miljoni, poolakaid umbes sama palju, juute 15 miljoni, tsehho-slovakke umbes 12 miljoni, serblasi üle 10 miljoni.

Rahvaid, keda on üle 25 miljoni, võiks lugeda juba suurrahvaiks, alla seda, aga mitte alla 10 miljoni, nii-ütelda keskmisiks rahvaiks suuruse poolest. Nii on siit saadik ülesloetud rahvaist suurrahvad: hiinlased, ühisriiklased, vene-

*) Suunas — sihis, kursis.

***) Autori soovil õigekeelsus toimetuse poolt erandlikult muutmatajätud.

****) Allikad, kust need arvud on võetud, ei lähe, ehk küll kõik uueaegsed, arvude suhtes täitsa ühte; isegi mõne maa pindala, mis sugugi pole muutund, ei ole kõigis minu tarvitada olnud raamatuis ühesugune. Kuid kõik need väikesed vahed ja lahkuminekud ei muuda vähematki siin esitet suhteid ja väiteid.

lased, sakslased, jaapanlased, inglased, ukrainlased, itaallased, prantslased; keskmised: hispaanlased, poolakad, juudid, tshehho-slovakid, serblased.

Inglasi on küll nimepidi vähem kui sakslasi. Kuid kui rahva päätundemärgiks lugeda keel, mida keegi oma emakeelena kõneleb, siis tuleb inglaste arvu juure veel suur hulk Ameerika Ühisriikide elanikke, kelle emakeeleks ingliskeel. Seega on Inglis rahvas suuruse poolest teine rahvas maailmas (esimene on Hiina): ingliskeelt kõneleb ligi 150 miljoni inimest.

Samuti on lugu ka Hispaania ja Portugaalia rahvaga, kes oma kodumaal küll keskmise ja väikerahvas, aga oma endiste suurte asumaade tõttu Ameerikas, kus kõneldakse Hispaania keelt (Mehhikos) ja Portugaalia keelt (Brasiilias ja Argentiinas), kuuluvad nemadki suurrahvaste hulka.

Kelle arv vähem kui 10 miljoni, tuleb lugeda väikerahvaste hulka. Nimetamise väärt väikerahvad seega on: armeenlased — 7 miljoni, rootslased — 5,885,000, bulgaarlased — 5 miljoni, greeklased ka 5 miljoni, flaamid (Belgias) — ligi 5 miljoni, iirlased — üle 4 miljoni, edesi, soomlasi 3 miljoni, daanlasi üle 3 miljoni, norralasi 2,700,000, lätlasi 1,504,000, eestlasi 1,300,000.

Eestlased on seega haritud rahvaste hulgas oma rahvaarvu poolest peaaegu viimasel kohal. Muidugi on eestlastest veel väiksemaid rahvaid, kuid need on vähe haritud ja iseseisvusetu, nagu neid palju on Aasias, Aafrikas, Ameerikas. Iseseisvaist rahvaist on Euroopas Eesti rahvast veel allpool albaanlased (Balkani poolsaarel), neid on ainult 850,000 ja montenegrolased (500,000).

Suur rahva-arv on kahtlemata üks kõige tähtsam tegur, mis rahva tugevaks ja vägevaks teeb. Kuid see ei ole ainus tegur. Pääle selle on veel mitu teist. Üks neist on maa suurus ja rikkus, kus rahvas elab. Muidugi suur rahvas nõuab oma elamiseks ka suuremat maa-ala. Sest harilikul väikerahva maal, kus elab ainult paar miljoni, ei mahuks mitmekümne miljoniline rahvas elama. Siiski ei ole rahva arvu ja ta maa suuruse vahel igakord õiget vastavust: on

väikesi rahvaid, kes elavad palju suuremal maa-alal, kui mitmed neist suuremad rahvad. Nii Rootsimaa, kus elab vähem kui 6 miljoni, s. o. väikerahvas, on oma maapinna poolest suurem kui Itaalia, kus elab 40-miljoniline suurrahvas. Ja isegi veel väiksema Norra rahva maa on Itaaliast suurem. Ja Soomemaa, kus elab ainult üle 3 miljoni inimese, on — kujutage ette — suurem kui Itaalia, koguni suurem kui Suurbritannia (Inglis-, Shoti- ja Iirimaa kokku), mille üldine rahva-arv on umbes 45 miljoni! Sest Soome pindala on 370.000 r.-km., Suurbritannia saarte oma aga ainult 315.000 r.-km.

Maa suurusel on väikerahva tulevikule suur tähtsus: on maad rohkem kui rahvast, siis on rahva-arvul ruumi kasvada ja väikerahvast võib edespidi mitu korda suurem rahvas saada. Kuid tähtis rahva kasyamisele pole mitte üks see, et maad oleks palju, vaid et ta oleks ka elamiseks ja harimiseks kõlvuline ja tal oleks küllalt rikkusi ning tuluallikaid: hääd põllumaad, metsi, metalle sisaldavaid mägesid jne. Soomemaa on küll suur, aga põhjapoolne osa sellest on oma pinna ja kliima tõttu elamiseks vähe kõlvuline. Seepärast ei ole soomlasil oma maa suurusest seda kasu, mis neil oleks, kui pind ja kliima oleksid soodsamad, ega võigi sääl rahva-arv nii suureks kasvada kui mõnes muus samasuures maas. Sama tuleb ütelda ka Rootsi ja Norra kohta.

Kui Eesti on oma rahva-arvu poolest üks kõige väiksemaid, siis ei ole ta oma pinna-ala poolest sugugi mitte kõige viimne. Eestimaa, mille suurus 46,500 r.-km., on nimelt suurem kui Belgia (29,452 r.-km.) ja Hollandi (34,000 r.-km.), suurem ka kui Daanimaa (44,000 r.-km.). Leedu-maaga on Eesti ühesuurune, aga Lätimaa on temast natuke suurem (64,000 r.-km.). Kui väiksemas Belgias võib elada 7 miljoni elanikku, siis suurem Eesti peaks võima mahutada eneses elama julgesti vähemalt 3 miljoni inimest, seega 3 korda rohkem kui praegu. Kui Eestis oleks ühe miljoni asemel 3 miljoni, siis oleks Eesti rahvas ja riik ka 3 korda tugevam ja Eesti haridus, kirjandus, kunst ja teadus võiks olla kõrgemal järjel kui praegu. Sest mida suurem rahvas,

sedä rohkem on raamatuil lugejaid, seda rohkem võib olla kirjanikke, kunstnikke, teadusmehi ja raamatuid ja seda odavamad võivad raamatud olla. Ka „Vikerkaar“ võiks olla veelgi suurem, odavam ja pildirikkam, kui oleks Eesti rahvas suurem ja seega ka lugejaskond arvurikkam.

Kuid rahva vägevust, tublidust ja väärtust ei saa mõõta mitte üksi ta arvu ja ta maa suuruse järele, vaid see on olnud suuresti ka ta haridusest ja kultuurist. Haridus ja kultuur, see on kõrgel järjel olev teadus, kirjandus, kunst, aga ka tööstus, tehnika, kaubandus ja põllumajandus. Hiina on küll oma maapinna poolest üks suuremaid maadest ja oma rahvarvu poolest kõige suurem rahvas maailmas. Aga et ta hariduse poolest taha jäänd, siis on ta oma suurusest hoolimata jõuetu ja teised riigid segavad endid ta asjadesse ja ajavad tema kallal omakasu poliitikat. Palju väiksem Jaapani rahvas aga on saand lühikese ajaga vägeväks riigiks, sest et ta Euroopa kultuuri omandas.

Kuid kultuur üksi ka veel ei aita, sest see võib olla vaid väline, koguni endas sisaldada languse idusid. Kõige tähtsam on rahva iseloomu tublidus: töökus ja püsivus, korralikkus, ja ausus ja mingi värske, elujõuline, elujulge ja vahva olek. Just nende viimaste omaduste läbi on tekkind suured, kuulsad ja vägeväd rahvad. Nii näit. vanad roomlased. Niipea kui need omadused neist hakkasid kaduma, algas lagunemine ja vähem haritud, aga eluvärskemad ja tervemad rahvad astusid võimuse ta asemelle.

*

Väikerahvaid ähvardab suurrahvaste poolt ikka teatav hädaoht. Kõigepäält sõjaline. Igal riigil on tung oma piire ja oma võimu laiendada. Et peremeheta maad maa-keral enam ei ole, siis, kes riik, kes tahab maad saada, peab seda vägisi naabri käest võtma, kui naaber nõrgem on ega jaksu ennast kaitsta. Ja selleks nõrgaks naabriks on suurriigile enamasti mingi väike riik ja rahvas. Nii on kõigil veel meeles Buuri sõda (1899—1902), kus Inglis riik väiksel Buuri rahvalt iseseisvuse röövis. Buurid panid küll mitu aastat vahvasti vastu, aga väikese rahva jõud lõpeb ikka

ennemini kui suure maailmariigi oma. Samuti tahtis määratu Vene riik Eesti rahva kohe sõjaga alla heita, niipea kui see Venemaast lahti löi ja enda iseseisvaks riigiks kuulutas. Selles sõjas sündis küll ime: väike Eesti jäi võitjaks. Selle võidu põhjuseks oli muudugi Eesti sõjaväe tublidus ja vahvus, osalt aga ka veel üks teine asjaolu: Venemaa äärmine nõrkus. Maailma sõda, enamlus ja nälg olid Venemaad hirmsasti nõrgendand. Oleks Venemaa olnud niisugune, nagu ta oli enne sõda, ei oleks Eesti kõigest oma vahvusest hoolimata suutnud vastu panna. Seepärast on karta, et Venemaa, kui ta on kosund ja jälle tugevamaks saand, püüab Eestit uuesti oma alla heita.

Kui suurriik mõnele väiksele naaberriigile igakord sõjaga kallale ei lähe, siis tuleb see sellest, et ta seeläbi riidu satuks teiste suurriikidega, kes häämeelega ei näe, et üks riik sellega veel suuremaks ja vägevamaks saaks. Suurriikide vastastikune kadedus hoiab nad vallutamissõdadest tagasi. Teatavaks kaitseks väikeriikidelle on ka lepingud ja liidud teiste riikidega, kes endid vastastikku toetada lubavad välise vaenlase vastu. Seepärast püüabki Eesti ühes Soome, Läti, Leedu ja Poolamaaga liitu astuda, et endid ühise vaenlase, iseäranis Venemaa vastu kaitsta, kui see jälle tugevamaks kosub. See on nii-nimetet Baltiriikide liit.

Kuid mitte ükski sõdadega ei ähvarda suurriigid väikerahvaid, vaid ka rahu ajal võivad nad neile kardetavad olla ja kahju teha. On väikerahvas iseseisvusetu ja suurema rahva riigi osa, nagu veel hiljuti oli ka Eesti, siis püüab suurriik tema all olevat väikerahvast ümberrahvustada. See sünnib pääasjalikult sellega, et ta väikerahvalt ta keelt püüab võtta, oma riigikeelt igalpool koolis, kohtus ja muis asutustes temale pääle sundides ja rahva oma keele õigusi kitsendades. Nii tegi Venemaa enne ka eestlastega ja kõigi nende iseseisvusetu rahvastega, kes Vene riigi surve all elasid. Rahvalt aga ta keelt võtta on niisama palju kui rahva iseolemist hävitada, sest nii pea kui rahvas oma keele unustand ja teise keele omandand, on ta ühes sellega teise rahva sekka suland.

Aga isegi kui väikerahval on iseseisev riik, võib ta ometi jääda suurrahva mõju ja ülivõimu alla. See mõju ja võim on siis kultuuriline ja majanduslik. Kui väikeriik vaene, vähese haridusega ja ka ilma ettevõtmise vaimuta, siis võivad suuremad ja haritumad naaberriigid teda majanduslikult, s. o. oma tööstuse ja kaubandusega, oma käpa all pidada ja välja imeda. Ainus abinõu selle vastu on, et väikerahvas ise oma haridust tõstaks ja ettevõtlikumaks saaks, mille tagajärg on tehnika, tööstuse ja kaubanduse edenemine. Väikerahvas peab püüdma hariduse ja ettevõtlikkuse poolest kogu kõrgelele tõusta, nii et temal oleks veel tihedam kultuur ja agaram tööstus. See on sama kui kaks veeanumat: ühes on veepind kõrgem kui teises. Kui mõlemad anumad toruga ühendada, kummas hakkab vett teise voolama? Eks sellest, kus veepind kõrgem. Nii on teatud mõttes ka rahvastega lugu. Tihedama ja kõrgema vaimlise ja majandusliku kultuuriga rahvas ei lange madalamal seisva maa mõju alla, vaid pigemini avaldab sellesse oma mõju. Nii-suguse tiheda kultuuriga väikerahva maad Euroopas on Belgia, Hollandi ja Daani. Ja see on vahest veel see kõige tähtsam abinõu ja põhjus, mis aitab nende iseseisvust alal hoida.

Kuidas aga omandada seesugust kõrgemat ja tihedamat kultuuri? Selleks peab olema mõistust, tarkust, veel rohkem aga töökat, püüdlikku ja ettevõtlikku vaimu. Kõige suurem ja kardetavam pahe väikerahvale on loidus, saamatlus, ükskõiksus ja tuimus, mis mõnedel päris laiskuseks muutub.

Kahjuks, peab ütleva, ei ole Eesti rahvas neist paheedest mitte täitsa vaba, nagu seda igaiüks oma lähemas ümbruses ise võib tähele panna. Igaüks kooliõpilane, kui ta otsekohene on, peab tunnistama, et ta ikkagi nii korralikult ei tööta, kui seda peaks ja võiks. Sägedasti lastakse ennast longu ja ollakse hooletud. Õpilased peavad tunnistama, et kui kõik tõesti kohusetruusti töötaksid, siis klassi tasapind ja edasijõudmine kaugelt kõrgem oleks. Nii on lugu ka terve rahvaga. Oh! kui kaugemal võiks Eesti rahvas juba olla hariduses ja jõukuses, kui oleks kõik võimalused kasutatud,

järje- ning plaanikindlamini töötet, üldse töökam ja korralikum oldud! Mis läbi sai Saksamaa nii õitsvale ja jõukale järjele, nii et ta tervet maailma oma võistlusega ähvardas? Pääasjalikult just oma korraliku ja agara töökuse läbi.

Miks aga ei olda töökas ja püüdlik ning hoolikas küllalt? Siin võib olla ikka üks põhipõhjus: tahtejõu, energia ja huvi nõrkus. Aga kuidas saada seda energiat ja tahtejõudu? See peab suurelt osalt olema loodud, kaasa sündinud, osalt aga võib seda tekitada huvi mingi asja kohta. Kui keegi millegi kohta suurt huvi ja kirge tunneb, kuidas ta siis kõige oma jõu ja osavuse selleks kokku võtab!

Rahvaste elus peab ka olema niisuguseid suuremaid huve, mis rahvast vaimustavad mingiks tegevuseks ja ettevõtteks. Rahvas, kel ei ole mingit suuremat, kõrgemat püüdesiht, muutub ükskõikseks, loiuks ja langeb. Sest isikliku kasu instinktid ei jõua kõigile anda seda ergutist, mis üldisemate ettevõtete kordasaatmiseks vaja. Väikerahvaste juures võib selleks üldiseks, kõrgemaks huviks ja püüdesihiks olla rahvustunne, võitlus ja võistlus suurematega olemasolu eest.

Eestis see rahvustunne siiamani ei ole küllalt elav ja sügav olnud. Meil on ikka olnud palju rahvuslikku ükskõiksust, mis kergesti viis võõrdumisele omast rahvusest, s. o. ümberrahvustamisele, kadaksaksuselle ja pajuvenelusele. Isegi neil, kes eestlased on, koguni haritud eestlased, ei ole see rahvustunne küllalt sügav, selgunud ja teadlik, vaid enim pääliskaudne ja hämar. Sellest tuleb ka teatav loidus ja vähe energiline tegevus rahvuskultuuriliste ettevõtete alal. Sellega seletuvad osalt ka mitmedki väärnähtused meie valitsuse asutuste tegevuses ja korralduses.

Mis sellest järgneb? Siin võib igaüks ise sellekohased järeldused teha, sest need on selged. Niipalju kordan ja rõhutan veel: rahvaste vahel on käimas alatasane ja osalt nägemata võitlus, millest igaüks osa võtab, ilma et ta seda märkaks. Kas tahate, et meie rahvas mitte ei peaks võitjaks jääma?

SEENED.

allasoolased olid tulnud seeni korjamast. Nii-
töö algust, et talvise ühismajapidamise taga-
sugune käik korraldati igal aastal enne õppe-
varade hulka seentega mitmekesisemaks te-
ha. Vihmase suve tõttu oli saak tänavu õige
suur olnud. Suured korvid, mis igaühel kodust
kaasa võetud, olid kuhjani täis. Nüüd algas
seente puhastamine, mis õpetaja käsul otsekohe pidi tehtud
saama. Kooli ukseešine kihises seenepuhastajate lõbusast
naerust ja jutust, mida õpetaja päale pikemat suvist vahe-
aega häämeelega kuulas. Varsi aga kutsusid vanemad õpila-
sed õpetaja oma hulka neile ühe või teise nähtuse üle seente
riigis seletust andma. Õpetaja lubas lastele häämeelega väi-
kese loengu pidada seente üle, senni, kui nad seeni puhasta-
vad. Ta olla alles hiljuti läbi lugenud ühe Vene loodusteadlase
Kaigorodovi raamatu sel alal, millest saadud teadmisi ta õpi-
lastele edasi anda tahab.

Kirju sõõrina istusid seenepuhastajad ümber õpetaja
ja loeng algas.

Üldteadmised seentest.

Rohkearvuline ja mitmevärviline seenerahvake moodus-
tab — iselaadi nagu ta on — ühe huvitavama ja tähtsama osa
taimeriigist.

Seened esinevad mitmel kujul: lõhnav trüffel, üldi-
selt lugupeetud puravik, mürgiline kärbseseen, haigeil

puil kasvav käsna, millest taela valmistatakse, vettnirisev seinaseen („vamm“), hävitav põrmuks paksud põlised palgid niiskeis hooneis, hallitus, ilmuv tindipotis või seismajäänud leivatükil, valge kile differiitishaige kurgus, pärmi, panev kerkima leivataina ja käärima õlle (see ei ole küll mitte see tainatükike, mida poes pärmi nime all müüakse, vaid käärimist sünnitav aine tainas) — need kõik on seened!

Lähemas minevikus tundsid taimeteadlased ligi 150.000 seeneliiki, praegusel ajal peab neid veel palju enam teada olema, sest et teadlased alatas sel alal uusi ülesleidusi teevad.

Sellest suurest kogust nimetame igapäevases elus seeniks ainult üht väikest osa, mis meile silmanähtav ja mille korjamine meie noorte ja vanade armsam suvine ajaviide. Määratu suur hulk seenist on ainult tugevasti suurendava mikroskoobiga nähtav, näit. hallitus-, käärimis-, rooste- (roostetaolised plekid mõne taime lehil) seened ja palju muid.

See pere on üks suuremaid taimeriigis, kuid ta seisab õige madalal arenemisastmel: seenil ei ole ei väljakujunenud juurt, vart ja lehti, ega õisi. Niisama kui sõnajalad, osjad, samblikud ja vesitaimed kuuluvad ka seened õiteta ehk eos-taimede hulka, kus nad kõige viimasel kohal seisavad. Seentel puudub — seega eralduvad nad suuremast hulgast teistest taimedest — n. n. leheroheline (klorofüll), s. o. need väikesed rohelised terakesed, millest oleneb muil taimil nende tore roheline värv. Seenil puudub leheroheline, selle

tõttu peavad nad end teisiti toitma kui muud taimed. Taim töötab ümber leherohelise abil lehtedega õhust, juurtega mullapinnast saadud toiduollused, mille varal ta kasvab, s. o. ise suureneb, kasvatab uusi pungi, lehti, õisi ja seemneid. Seened, kel leherohelist ei ole, ei või ise välja töötada omale kasvamiseks tarvilikke olluseid; nad peavad neid võtma valminud kujul teistelt organismidelt, taimedelt või loomadelt. Sellepärast seemned alati kasvavadki elus või surnud taimil ja loomadel või nende jäänustel. Mädanevad kehad, niiskus, soojus ja piiratud õhu ligipääs — need olud on seene kasvule iseäranis soodsad. Selle tõttu me leiamegi just metsast iseäranis palju suuri ja häid seeni, sest sääil on ikka küllalt mädanevaid olluseid, näit. puult langenud lehti ja oksi, palju niiskust mullapinnas ja õhus, mida puud oma varjuga alal hoiavad. Nii siis, seemned kasvavad alati teistel surnud või elavatel kehadel. Iseseisvalt omale toitu muretseda maa seest ja õhust, nagu teised rohelised taimed, nemad ei saa.

Seene sünnitajaks on väiksed ümmargused terakesed, õigem ütelda, väiksed limalise vedelikuga täidetud kotikesed. Neid nimetatakse spoorideks või eosteks. Eos ei ole seeme; igas seemnes on ju olemas algkujul kõik tulevase taime pääorgaanid — juur, vars ja lehed; eoses ei märka me midagi sellesarnast. Järjekult pole seene eos mitte seeme, olgugi tal seemne ülesanne — teatud taime paljundamine.

Eosed ei ole kõigil seenil ühte kohta paigutatud. Näit. puravikul, kaasikseenel ja teisil toruseenil, on kaabu all n. n. käsn (vamm), mis väikseist torukestest koos seisab; neis torukesis peituvadki mainitud seenil eosed. On seen valminud, avanevad need torukesed (kaabu alumine pool valminud toruseenel näib selle tõttu nagu nõela pistetud) ja eosed kukuvad välja. Punaasel nõmmeseenel, kärbseseenel, lepikeseenel ja üleüldse kõigil lehtseenil (kel kaabu all õhukesed serviti leheribakesed, mis kiirte taoliselt varre küljest kaabu ääre poole laienevad) on eosed neile leheribakestele asetatud, nimelt külgpinnale. Kui valminud kärbseseene kaabu alumise poolega vastu tumedat paberit panna, märkame paari tunni pärast paberil valget puru, asetatud kiirekeste viisi, nagu kaabu all olevad lehekesedki; see

puru pole muud kui kärbseseene eosed. Mürklitel asuvad spoorid kaabu ülemisel krobelistel pinnal. Murumunal (kui talle pääle astuda, lendab tast rohekas tolm välja, mida venelased „kuradi tubakaks“ nimetavad) sünnivad eosed munataolise seenekaabu sees, kust nad tolmuna välja lendavad, kui kaap lõhkeb.

Eosed on mitmet värvi: valged, kollased, pruunid jne. Nende värvi võib enamail juhtumistel kindlaks määrata kaabu alumise pinna värvi järele: on ta valkjas — heledad spoorid, või tume — tumedad. Kui vaja täpikäält teada saada eoste värvi (mis vahest seente määramise juures tarvilik) peab seene kaabu varrelt lõikama ja tema nii panema, või nõõpnõelaga kinnitama, et üks osa millegi valge asja kohal oleks (näit. valge paber), teine millegi tumeda (näit. must või siinine paber) kohal. Paari tunni pärast puistuvad eosed kaabu seest, ja kui nad heledat värvi, võib neid selgemalt tumedal foonil näha, kui tumedad, siis heledal. Selle juures, kui seene kaap oli asetatud kusagile kõrvalisesse toanurka, kus alatasa möõda ei käida ja kuhu üldse tuul ei pääse, puistuvad eosed (näit. lehtseenil) nii, et paberile täieline kaabu alumise poole pilt jääb. Soovitan asjaarmastajaile selle katse ise teha, ta on õige huvitav. Tolmkergeid seene eoseid kannab tuul igale poole laiali. Leiavad nad sündsä koha, hakkavad nad idanema, kui ümbruses küllalt soojust ja niiskust leidub.

Eose idanemine seisab selles, et tema kest lõhkeb ja sisu välja tuleb väikese niidikese kujul; see niidike hakkab hargnema ja ikka enam ja enam suurenedes sünnitab ta n. n. seenekoe. Seenekude ongi kõige tähtsam osa seentaimel. Eosest välja arenenud, näit. mõne puu pääl, tungib ta puu kudesse ja, toites end säääl leiduvatest ollustest, kutsub ta esile elusas puus haiguse või koguni surma, surnud või maharaiutud puus — mädanemise ja kõdunemise. Samuti ka looma organismis. Teatud seente seenkoed sünnitavad ka siin haigusi või surma.

Kui metsas säääl kohal, kus mõni seen leitud, mulda vähe kaevame, siis leiame alati kesk mulluseid poolmädanenud lehti ja okkaid seenekoe, millel on hallituse taoline, pehme

vildi kuju, koosseisev väikseist, peeneist niidikestest, mis mitmes suunas maa pinda tungivad. Seen ise, s. o. see, mida me igapäevases elus seeneks nimetame, pole muud, kui seen-taime viljakandja elund, ehitatud tihedalt kokkukõidetud, peeneist niidikestest — neistsamust, millest seenekudegi — ja asub üleval maapinnal. Samasuguse seene viljakandja elundi või seenvilja moodustavad ka need käsнад, mida haigete või kuivanud puude tüvede ja okste päält leiame, mille seenekude puu sees asub.

Suurem osa seenist kasvab õige ruttu, iseäranis öösel ja vara hommikul. Sagedasti leiame hommikul seeni säält, kus neid eila sugugi polnud; õigem, nad olid juba säält, kuid lehist ja rohust varjatuna jäid nad meist tähele panemata.

(Järgneb.)

Uma ruum.

INIMESELAPS.

Colo.

Moonid olid ärevuses. Nii ägedalt ja kärsitult liigutasid nad endid, et putukas Nelijalg ja murupiiga Edevsuu hämmastusega ning avasui seisatama jäid, kuna nende huulil küsimused otsekui kuuvalgelt teerajad looklesid: „Mis juhtunud on? Mida kõnelevad mooniherrased?“

„Inimeselapsed,“ hüüdis mooniisand moonineiu.

„Inimeselapsed!“ imestas moonineiu. „Kui ilus nimi.

Aga kullake, kas võid mulle ütelda, missugusest loomade-
liigist nad pärit on?"

„Need on üks isesugune loomade liik, mida „inimeseks“
hüütakse. Kuid nad on teistsugused kui meile tuntud loomad.“

„Teistsugused!“

„Teistsugused jah. Neil on neli jalga: kahe jalaga nad
käivad, kuna kaks jalga ripuvad vabalt õhus.“

„Imelikud loomad. Kui ma paluda tohin, oh jutusta
mulle, mida tead sa inimeselapsest. Ah, kui sa teaksid, mis-
suguse igatsusega ma inimest lähemalt tundma tahan õppida.“

„Jutustan ja vaigistan seega su uudishimu. Kuid ma
lootan, et sa ise varsti inimeselast tundma õpid.“

Mooniisand hingas meemagust ja kosutavat õhku, saa-
tis paar pilku mängivate inimeselaste pääle ja ütles lehti lii-
gutades:

„Inimeselaps võib oma naha seljast maha ajada...“

„See pole ime. Uss võib ka oma naha maha ajada.“

„Ja, ja, sul on õigus, aga inimeselaps võib jälle selle-
sama naha uuesti selga panna, kuna uss seda teha ei või.“

„On inimeselaps ka kuri?“

Vaikis silmapilguks mooniisand.

„Jah, inimeselaps, keda poisiks hüütakse, on kuri ja pa-
hur. Poiss piinab vaeseid putukaid, rebides neilt tiivad ja
jalad ära, tunneb ta sest lõbu. Mullu surmas see hajameelne
poiss minu ema ära.“

„Oh kui hirmus,“ ütles moonineiu värisedes.

„Aga see inimeselaps, keda tüdrukuks hüütakse, on
väga häa südamega. Tema armu ja helduse läbi ma veel
elangi. Mitu ja mitu korda on ta mind jootnud, kui mu lehed
janu pärast longu langesid.“

*

„Oh kui ilusad ja kenad lilled,“ killkas väike Helmi, kui ta
meile tuntud moone nägi.

„Aga mina purustan nad ära,“ ütles hajameelselt val-
latu Eedi.

„Katsu! Ma kaeban emale!“

„Kaeba, mis sest.“

Ja enne veel kui keegi aimata suutis, purustas Eedi mooniisanda.

Seisis Helmi ühe silmapilgu tarretanult ja kohkunult oma endise koha pääl, kuid juba järgmisel silmapilgul kiskusid ta huuled viltu ja puhkes nutma, nagu laps kunagi, kel haiget on tehtud. Veeresid pisarad üle ta põskede — alla moonide pääle.

*

Oli moonineiu hirmust otsekui rabat. Nägi ta inimeselapsi, nägi kuidas inimeselaps, keda poisiks hüütakse, ta armsa mooniisanda ära surmas ja kuidas inimeselaps, keda tüdrukuks hüütakse, nutma puhkes. Ja nüüd nuttis ka moonineiu.

Suur kristallselge pisar läikis moonineiu veripunaseil põsil, kuna tasane tuuleõhk üle muruplatsi lendas.

Tervitus.

oome noorte ajakirja „Nuorten Toveri“ lugejailt tuli „Vikerkaarele“ toimetaja Anni Swani kaudu järgmine tervitus:

„Virolaisille sisarille ja veljille lähetämme sydämelliset tervehdyksemme.

„Nuorten Toverin“ lukijoita“.

(„Eesti õdedele ja vendadele saadame oma südamelikud tervitused. „N. T.“ lugejad“.)

Saatsime oma lähemate lugejatega ühiselt „Nuorten Toveri“ lugejaile järgmise vastutervituse:

„Täname teid teie lahke tervituse eest, austatud toverilased. Oleme kindlad selles, et meie ühine suur soov on mõlemipoolne lähenemine. Püüdke siis seda toverilased ja vikerlased — kahe vennasrahva tuleviku lootus — et võiksite selle kaudu seda tõhusamalt püüda oma pa-leuste poole!“

„Vikerkaare“ lugejad.

Tallinna Eesti Kirjastuse-Ühisuse trükikoda, Pikk tän. 2.